

LBRIS

We know
books

HANS URS VON
BALTHASAR

DESPRE ÎNCERCAREA DUHURILOR
Clarificări

Traducere de Maria-Magdalena Anghelescu

Galaxia Gutenberg
2026

Cuprins

Un indiciu	9
O strofă de Claudius	11
criterii	19
Dumnezeul necunoscut	32
Dumnezeul personal	41
Dumnezeul care se face om	51
Iubirea pentru Isus Hristos	60
Trinitatea și viitorul	70
Împărtășirea sfinților	79
Principiul Marian	87
Tradiția	97
Autoritatea	109
1. Sferele lumești	109
2. Hristos și autoritatea sa	111
3. Hristos în solidaritate cu autoritatea supranaturală, vetero- și neotestamentară	112
4. Un model: Exercițiile	116
Responsabilitatea comună	119
Papa astăzi	127
Preotul pe care îl caut	134
Rugăciunea demodată	144
Adorarea preasfântului sacrament	152
Apologie pentru contemplativi	160
Cele trei sfaturi evanghelice	174
Creștinul și castitatea	186
Sunt eu un păcătos?	194
Biserica drept caritate	203
Dragoste și comunitate	208
1. Discordia	208
2. Iubire și ajutor	211
3. Iubește Atotcuprinzătorul	213
4. Dialog și rugăciune	217
Trasarea graniței	220
Creștinismul ca utopie	236
Creștin pentru o vreme	246
De ce rămân în biserică?	255

UN INDICIU

Aceste „clarificări” își propun să abordeze concis și sumar câteva întrebări esențiale ale creștinismului care sunt contestate astăzi sau – așa cum este cazul majorității – se eschivează în uitare. Fiecare capitol este de sine stătător; ordinea este irelevantă. Împreună, ele mărturisesc o perspectivă fundamentală, sunt câteva raze care emană toate din același centru. Unele lucruri care stârnesc emoții rămân neabordate, nu pentru că aș evita cu lașitate conflictul ascunzându-mă în spatele unor poziții inofensive, ci, fie pentru că problema necesită o discuție aprofundată, fie pentru că nu poate fi decisă decât printr-o rezoluție pozitivă, fie, în cele din urmă, pentru că a fost doar artificial transformată într-o problemă „arzătoare”, iar aceasta, poate, pentru că cineva a evitat problema cu adevărat arzătoare. De multe ori este așa: ceea ce mă arde pe mine, creștinul căldicel, nu îl arde pe cel înflăcărat, iar ceea ce aproape că-l omoară pe acesta din urmă, pe mine mă lasă rece.

Dacă aceste câteva raze emană din soarele adevărat, poate că din ele s-ar putea calcula centrul focului, din care întrebările noastre sunt autentificate ca arzând și, adesea, deja aproape rezolvate. Dar se poate ca unele lucruri, care mie mi s-au părut netede și incontestabile, să se curbeze pe neașteptate în semne de întrebare.

Multe lucruri sunt oferite într-o formă concentrată. Dacă fragmente precum „Trinitate și viitor” sau „Creștinismul ca

utopie” vi se par prea concise, săriți peste ele. Totuși, unele lucruri devin mai clare în această formă condensată. Peste acestea vă rog să nu treceți pur și simplu, ci mai degrabă să le rezolvați prin reflecție. Unele pot să se și suprapună, aveți răbdare cu ele, căci există lucruri în creștinism care se înțeleg doar prin repetiție.

Marile probleme-vedete care se vor rezolvate, care se vor ridicare cu forța la rangul de „articole ale Bisericii care mai stau sau nu mai stau în picioare” și asupra cărora se concentrează toate reflectoarele, sunt aproape invariabil cele care pot fi rezolvate prin demontare, prin depotențare, prin propunerea căii mai ușoare, în care ar trebui să se exprime compasiunea pentru suferința umană. Dar, pe termen lung, calea îngustă este cea care atrage cel mai bine. Se știe, de exemplu, că mănăstirile cu o observață strictă, neschimbată, atrag astăzi noi recruți, pe când cele care preferă abordarea mai blândă par a fi disprețuite și de Dumnezeu și de oameni. Observ acest lucru doar ca pe un simptom. Cine cere mult (dar trebuie să și demonstreze mult și trebuie să ceară doar pentru Dumnezeu și pentru lucrarea sa) mai are o șansă de a fi auzit. Este inerent definiției modei că la anul se va schimba. Din fericire, ceea ce este cu adevărat creștin nu a fost niciodată la modă, nici măcar în așa-numitele vremuri creștine.

Puținul spus aici este nepretențios. Este uimitor să vezi astăzi în lecturile tale câtă inteligență se irosește în multe cărți din ziua de azi pe lucruri sterpe. Te consolezi atunci cu constatarea lui Hofmannsthal: „Cel mai periculos tip de prostie este o minte ageră”. Și acceptați bucurios să fii considerat naiv și puțin cam prostănac.

O STROFĂ DE CLAUDIUS

Când cineva primește ceva în dar de la prietenul său – cum ar trebui să nu o facă? Există sute de moduri în care nu ar trebui să o facă, prin urmare, cel mai bine este să-l spunem imediat pe cel corect: „Mulțumesc! Îmi face plăcere! Îl accept cu bucurie! Mi se pare minunat! Îmi va aminti de tine!” Atunci va aduce la rândul lui bucurie. Este incontestabil de simplu și, fără îndoială, corect.

Dar dacă cineva iese din această simplitate și începe să împartă indivizibilul, este uimitor ce bogăție de comportamente false pot fi inventate și dezvoltate. Mai întâi, cineva poate face pe rușinosul: „Ah, e mult prea frumos pentru mine, nu-l merit deloc, aș prefera să fie la tine, nu vrei să-l iei înapoi și să-l folosești chiar tu? Tu ai un seif mai bun, la mine s-ar putea pierde. Și gustul meu e mult mai primitiv decât al tău, tu poți să-i apreciezi valoarea mult mai bine decât mine.” Sau ar putea apăsa pe clapa neîncrederii: „Oare de ce mi l-a dat? Ce pune la cale? Vrea să mă oblighe, poate? Vrea să mă câștige cu darurile lui? Sau vrea să mă umilească, fiindcă știe că nu-i pot face un dar pe măsură? Ce greu e să porți așa povară, fără să te poți revanșa!” Pentru a scăpa de sentimentul apăsător, cineva se poate deda la speculații mai imaginative: „Dar dacă darul nu vine deloc de la el? Dacă cineva l-a trimis de la o adresă falsă, ca să-mi facă o glumă proastă și răutăcioasă, iar apoi să moară de răs când va primi scrisoarea mea cu mulțumiri din inimă? Trebuie să cercetez temeinic treaba asta și să aflu cine-i adevăratul expeditor.” Sau aș putea examina mai îndeaproape chiar darul, privindu-l sub toate unghiurile:

„Să fie oare autentic? Argint, plăcat sau imitație ieftină? Unicat sau articol de serie? Turnat dintr-o bucată sau conglomerat? Iar dacă-i un conglomerat, din câte părți sau elemente lipite?” Acum lucrul se poate face bucăți, iar în starea asta nu mai arată a nimic și confirmă suspiciunea. Pe măsură ce-l privesc mai îndeaproape, mai sobru, mai critic, totul (doar că acum nu mai este un „tot”) se dovedește a fi o cacealma. „Oare cât o fi plătit pentru el?” La prima privire părea – firește că voia să pară! – ceva foarte de preț, chiar neprețuit. Voia desigur să-mi trezească această credință și, pe baza credinței, recunoștința corespunzătoare. Se poate vedea intenția. Ceva mai simplu ar fi părut mai autentic. Cu „părțile astea în mână”, mă voi duce, data viitoare când merg la cumpărături, în câteva magazine, să întreb cât valorează. Din păcate, probabil că puțin. Nu le pot revinde. Dar cel puțin pot calcula cât a dat pe mine cel care mi le-a dăruit. Și atunci am să-mi dau seama și câte parale face dragostea lui cea atât de sus și tare declarată.

*Seht ihr den Mond dort stehen?
Er ist nur halb zu sehen,
Und ist doch rund und schön!
So sind wohl manche Sachen,
Die wir getrost belachen,
Weil unsre Augen sie nicht sehn.^{1*}*
(Caludius, cum știe oricine)

*

¹„știe oricine”, pentru că este una dintre cele mai cunoscute poezii în limba germană și cea mai cunoscută a poetului Matthias Claudius: *Abendlied*: Vezi luna stând acolo sus? / E doar pe jumătate vizibilă, / Și totuși e rotundă și frumoasă! / La fel sunt și multe lucruri, / De care râdem încrezători, / Pentru că ochii noștri nu le pot vedea. (n. t.)

Se întâmplă ceva jalnic cu critica creștinismului: cu cât mai mult te apropii de detalii, cu cât lupa pe care o folosești este mai puternică, totul pare cu atât mai incredibil, mai banal și mai ieftin. Și totuși, critica este un instrument atât de prețios, chiar cel mai fiabil pe care Dumnezeu (sau „Natura-Zee”) ni l-a dat pentru a ne putea croi drum de la subumanitate la supraumanitate. Dacă ceva este etichetat de criticii competenți drept „necritic”, e pur și simplu terminat. Dacă se poate dovedi că un profesor a „acceptat necritic” ceva, aureola sa și-a pierdut cel puțin jumătate din strălucire.

Însă specificul creștin devine vizibil abia atunci când este „acceptat”. „Luați [= acceptați] acesta”, „acesta este trupul Meu, care se dă pentru voi.” Astfel suntem trimiși la început: există o singură modalitate corectă de a primi un dar – atâta timp cât este un dar. Calea necritică. Acolo totul este întreg și frumos. Darul este adevărat atunci când este transmiterea nemijlocită a iubirii către iubire. Raza sa strălucește pentru o clipă și mărturisește din nou lumina care persistă în tăcere. Natura darului ca atare nu este primordială, nu este tema centrală; aceasta indică doar atitudinea dăruitorului și face apel la atitudinea destinatarului. Apelează realmente la destinatar, într-un act de încredere: nu vrea să fie înțeles greșit ca un dar, să nu aibă nicio valoare intrinsecă, să fie înțeles doar ca un semn al iubirii. Nu vrea să-l împovăreze pe destinatar. Cel care iubește ar prefera să nu fie nevoit să ofere deloc un dar separat, ci să poată da însăși iubirii sale forma unui dar, astfel încât, făcută tangibilă, să o pună în mâinile celui iubit. Totul ar fi atunci atât de transparent încât orice „suspiciune” ar fi de prisos, pentru că integralitatea

(„catolicitatea”) iubirii ar fi reprezentată în integralitatea darului ca într-un cristal. Această integralitate ar putea fi înțeleasă, însă, doar dintr-o perspectivă holistică și ar putea fi primită doar de o inimă holistică. Se poate observa deja că un „catolicism critic” este o contradicție în sine.

Căci primul lucru specific creștinismului este acela de a fi un dar făcut de Dumnezeu oamenilor, iar pentru că Dumnezeu nu este un dăruitor meschin, acela de a fi cel mai frumos dar cu putință. Și numai acela nu va „râde încrezător” de dar, care-l va lua așa cum este: „Iată, vă vestesc o mare bucurie.” Cine ascultă aceasta critic-morocănos și suspicios, va accepta la fel de puțin să i se comunice bucuria, ca și darul care vrea să i-o provoace. Dacă se vrea însă neapărat utilizarea cuvântului „critic” – poate pur și simplu cu sensul de „obiectiv” –, atunci singura atitudine cu adevărat critică față de acest dar ar fi inima bucuroasă care, fără a se gândi deloc la sine, spune doar mulțumesc frumos. Iar acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât, conform mesajului creștin, darul oferit este de fapt tocmai iubirea cristalizată (și simultan lichefiată) a dăruitorului: Dumnezeu în forma dăruirii sale de sine. Un astfel de dar este primit conform intenției sale numai de cineva care, trecând el însuși în forma dăruirii de sine, devine consimțământ pur, și mulțumire, și acord.

*

De altfel, asta înseamnă că ne-am atins scopul. O stație de purificare pentru apele noastre uzate creștine, tulburi

și poluate, nu poate fi altceva decât revenirea lor la întregul limpede și transparent. Și nu examinarea microscopică separată și tratarea cu ingrediente chimice. Turbiditatea provine din faptul că diverse subprobleme sunt separate de contextul lor în cadrul întregului și tratate „critic” în mod izolat, în timp ce ele nu capătă sens, formă adecvată, tratament și rezolvare decât prin integrarea lor în întregul și unitatea din care fac parte. Ne înecăm în abundența de probleme parțiale; ele devin din ce în ce mai confuze, primesc fiecare pentru sine o greutate de plumb care le face să pară mai grele decât întregul în unitatea sa. Nu numai că întregul nu mai este vizibil în aspectul său exterior – ceea ce nu este surprinzător –, dar nu mai este vizibil nici în aspectul său interior, de aceea emigrează popoare și continente întregi dintr-o lume interioară pierdută într-o lume exterioară de negăsit. Ne batem capetele și ne batem la cap unii pe alții cu „problemele structurale” ale Bisericii, ca și cum Biserica ar fi o structură în sine și nu ar fi mai degrabă, în esența ei, darul transparent de sine pe care ni-l face Dumnezeu – cu mult înainte ca ea să devină răspunsul nostru, care nu corespunde decât atunci când spune *da, mulțumesc și amin* iubirii. Putem privi oricât de intens structurile ei individuale și le putem examina critic din toate părțile, dar le ratăm complet dacă nu le înțelegem ca ceea ce se prezintă a fi: „pentru că ochii noștri nu le văd.”

Există, ici și colo, creștini numiți „sfinți” (ei nu reușesc întotdeauna la fel de bine), care, în viața lor, ne permit să vedem, ca într-un mic model, ce înseamnă cu adevărat marele model al creștinismului. Ei sunt cei mai buni clarificatori din Biserică. Sunt transparenți față de întreg, față de darul lui Dumnezeu pentru noi; trăiesc în acest dar, străduindu-se să mulțumească pentru el în viața lor.

Acest lucru îi consumă atât de complet încât nu le mai rămâne nici timp, nici spațiu pentru observații critice dintr-o perspectivă detașată. Știu atât de multe despre Dumnezeu încât îi încredințază întotdeauna cele mai mari, cele mai dificile și cele mai frumoase lucruri și, prin urmare, simt falsitatea de la bun început oriunde există cârtire, minimalizare sau conformism. În cele ce urmează vom încerca măcar să ne orientăm după modul în care văd și gândesc sfinții.

Acest lucru va dezamăgi unele așteptări. În primul rând, metoda poate fi criticată constant pentru că presupune de fiecare dată ceea ce ar trebui demonstrat – dacă s-ar putea vreodată demonstra un „întreg”, care, pentru rațiunea critică rămâne întotdeauna ceva „exuberant”, de care nu se poate apropia (sau distanța) asimptotic decât prin tratarea aspectelor lui individuale. A presupune continuu acest întreg și a rezolva orice obscurizare a problemelor individuale pur și simplu aruncând fiecare râu în mare pare a fi o insultă, având în vedere multiplele eforturi făcute astăzi care, până la urmă, nu clarifică nimic. Trebuie să acceptăm încă o dată această critică. Căci nici în aceste eseuri nu urmărim o metodă diferită de cea pe care am folosit-o întotdeauna: și anume, să începem prin a vedea, a cântări și a recunoaște întregul.

În al doilea rând, totul va rămâne destul de fragmentar și nesistematic. Dacă la fiecare tăietură scopul ar fi să nimeriști centrul mărilor, câte astfel de tăieturi ar fi posibile? Întrebarea în sine arată că răspunsul este irelevant. Important este să demonstrezi că de fiecare dată – de oricâte ori – se poate nimeri într-adevăr centrul mărilor. Cine a înțeles din câteva exemple asta, poate practica pe urmă și singur. Și ce este, la urma urmei, gândirea sistematică în comparație cu un dar divin? Pentru a obține un „sistem”

(ceea ce înseamnă exact o „compoziție”) ar trebui pornit de la relațiile orizontale dintre părți, pentru a (re)construi astfel treptat întregul de jos în sus. Dar tocmai asta este imposibil, deoarece darul lui Dumnezeu ne este dăruit ca un întreg de sus. Prin urmare, vă rog să nu căutați nicio legătură internă, darămite continuă, între aceste schițe. Ea nu există. Totul este conectat doar prin centru.

În al treilea rând, și cel mai rău dintre toate: când vine vorba despre darul lui Dumnezeu pentru noi, nu ne putem permite să ne gândim la Dumnezeu dintr-o perspectivă umană, mai ales din perspectiva „omului modern”. Din perspectiva nevoilor noastre și a ceea ce ar trebui să vizeze în mod rezonabil acest dar. Din perspectiva a ceea ce mai putem noi crede și justifica și a ceea ce nu se mai poate aștepta de la noi ca oameni critici și luminați. Cu astfel de postulate a priori ne blocăm de fapt tocmai capacitatea de a distinge coaja de miez, veșmântul istoric de conținutul atemporal valabil, și atunci se întâmplă ca odată cu coaja să aruncăm și miezul sau să nu rămânem decât cu cojile. Să luăm un singur pasaj biblic: critica poate întreba ce înseamnă el în contextul său istoric, etnic, din Orientul Apropiat, care sunt sursele din care provine și ce nivel de înțelegere presupune la vorbitor, scriitor sau ascultător. Toate bune și frumoase. Dar nu există „pasaje biblice individuale”, ci doar contextul general al evenimentului revelației, care, de-a lungul secolelor, a folosit o mulțime de cuvinte pentru a exprima același lucru din mai multe unghiuri. Ceea ce înseamnă cu adevărat un cuvânt dintr-o propoziție sau un pasaj este determinat de contextul său. Toată lumea știe asta. Semnificația unei faze în dezvoltarea hristologiei Noului Testament este determinată de sinteza în care este integrată. Din păcate, nu toată lumea ia în considerare acest lucru. Sensul ultim